

Tartu Ülikool
Psühholoogia Instituut

Vivian Lauhala

**EESTI TEISMELISTE VÄÄRTUSTE JA ROMANTILISES PARTNERIS HINNATAVATE
OMADUSTE VAHELISED SEOSSED**

Uurimistöö

Juhendaja: Anni Tamm

Läbiv pealkiri: Teismeliste väärtused ja romantilised suhted

Tartu 2016

Eesti teismeliste väärtuste ja romantilises partneris hinnatavate omaduste vahelised seosed**LÜHIKOKKUVÕTE**

Uurimistöö eesmärgiks oli välja selgitada teismeliste väärtuste ja partneris hinnatavate omaduste seos ning kuivõrd oluliseks peavad teismelised romantiliste suhete olemasolu. Selle uurimiseks kasutati kahte meetodit: Feiring (1996) järgi koostatud romantiliste suhete olulisust ja partneris hinnatavaid omadusi hindavat küsimustikku ja Osnabrücki autonoomia-seotuse küsimustikku (Keller, 2007). Uurimuses osales 169 12-18-aastast teismelist, kellest 108 olid tüdrukud ja 61 poisid. Peamiseks põhjuseks, miks romantilist suhet peeti oluliseks, oli toetuse saamine ning mitteoluliseks, sest see pole vajalik või muu on tähtsam. Partneris hinnatakse eelkõige teistele orienteeritud omadusi, nagu heasoovlikkus, mis oli kõige populaarsem mainitud omadus. Tulemustest selgus, et tüdrukud peavad romantilist suhet vähemoluliseks kui poisid ja võrreldes poistega, hindavad tüdrukud mõlemale orienteeritud omadusi kõrgemalt. Teismeliste väärtuste ja partneris hinnatavate omaduste vahel olulist seost ei leitud.

Märksõnad: teismee romantilised suhted, autonoomia-seotus, partneris hinnatavad omadused

Relationships between Estonian adolescents value priorities and attributes valued in romantic partner

ABSTRACT

The aim of this paper was to study the relationship between teenager's values, the attributes they value in a partner and how important they consider romantic relationships. Two questionnaires were used: Feiring's (1996) questionnaire and Osnabrück's autonomy-relatedness questionnaire (Keller 2007). The sample consisted of 169 teenagers, 108 girls and 61 boys. The main reason for valuing relationships was getting support and for not valuing was low importance or they valued other things as more important. In a partner, people mostly valued attributes that were oriented to other people. Boys considered romantic relationships more important than girls and girls are more likely to be oriented to both than others. There was no significant relationship between autonomy-relatedness and the attributes they valued in their partners.

Key words: adolescence romantic relationships, autonomy-relatedness, attributes valued in a partner

Sissejuhatus

Teismeiga on suurte muutuste aeg. Sellel perioodil toimub identiteedi areng ja väljakujunemine, mis tähendab, et muuhulgas jõutakse selgusele enda jaoks oluliste väärtuste osas. Teismeeas muutuvad olulisemaks ka suhted eakaaslastega (Collins & Laursen, 2004). Rohkem hakatakse suhtlema vastassugupoolega ning luuakse esimesed romantilised suhted. Käesolev uurimus keskendub nii teismeliste väärtustele kui ka romantilistele suhetele. Täpsemalt uurin romantiliste suhete olulisust teismeliste jaoks ning seda, kuivõrd teismeliste väärtusorientatsioon on seotud omadustega, mida nad partneris enim hindavad.

Teismee suhete areng ja mõju

Teismeiga algab umbes 11-12 aastaselt ja lõpeb 20-22 aastaselt (Kraav & Kõiv, 1999). Teismeiga saab jagada kaheks:

- 1) 11-15-aastaseni kehtvat iga nimetatakse mürsiku-, murde- ja varanoorukieaks
- 2) 15-22-aastaseni aga nooruki- või hiliseks noorukieaks.

Kuna romantilisi suhteid loetakse üheks toetuse ja positiivsete emotsioonide allikaks, siis peetakse neid väga oluliseks teismelise arengus (De Goede et al., 2012). Enne romantiliste suhete loomist õpivad lapsed eakaaslastega suhtlema. Saadakse sõpradeks näiteks oma lasteaiakaaslaste või vanemaks saades klassikaaslastega (Sherri, 1982). Connolly jt. (2004) on leidnud, et kuni 12-13-elueani suheldakse valdavalt samasoolistega. Umbes 6. klassis (12-13-aastaselt) hakkavad teismelised rohkem suhtlema vastassoost eakaaslastega, 7. klassis (13-14-aastaselt) tekib juba huvi romantiliste suhete vastu ning luuakse esimesed romantilised suhted.

Teismee romantilised suhted võivad olemuse poolest nooremas ja vanemas eas erineda. Kui nooremad teismelised kogevad esimesi suudluseid ja kohtinguid, siis vanemad teismelised puutuvad kokku ka esimese armumise ja seksuaalse vahekorraga. Esimesele kohtingule minnakse keskmiselt 15-16-aastaselt, kuid esimene armumine leiab aset keskmiselt alles 17-aastaselt. (Regan et al., 2004).

Noorukite romantiliste suhete uurimist peetakse oluliseks, sest need võivad mõjutada inimese funktsioneerimist ja käitumist täiskasvanuna (Laursen, 1995). Suhted selles vanuses võivad olla inimese jaoks positiivsed ja negatiivsed. Noored, kes on teismelisena suhtes, kogevad suuremal hulgal konflikte ja ka tujude muutuseid. On leitud, et nendel teismelistel, kes alustavad kohtingutel käimist varem kui tavaliselt kombeks, on suurem oht tegeleda tulevikus kuritegevusega, rikkuda seadust, kiusata teisi, olla agressiivne ja antisotsiaalne ning tarbida alkoholi. Lisaks võib langeda nende õppeedukus ning toimuda varasemas eas ka esimene vahekord (Zimmer-Gembeck et al., 2001). Need noored, kes kohtingutele lähevad hoopis hiljem kui tavapärane oleks, võivad kokku puutuda sellega, et omaealisi, kes oleks samal

tasemel oma romantiliste kogemustega, on vähe. Selline kogemus ja tunne, et ollakse teistest maha jäänud, tekitab suurema sotsiaalse eemaldumise, ärevuse ja depressiooni riski (Connolly et al., 2013).

Teismelistele on tehtud ka erinevaid terviseanalüüse ja leitud, et need teismelised, kes olid olnud viimase aasta jooksul romantilises suhtes, ilmutasid rohkem depressiooni sümptomeid kui need, kes polnud (Joyner & Udyr, 2000). Samas on armastus see, mis on seotud inimese eluga rahuloluga ja inimesed peavad armastust üheks tähtsamaks õnnelikkuse komponendiks (Park, 2004). Diener jt (1999) leidsid, et nii tüdrukud kui ka poisid, kes olid olnud suhtes või käinud kohtingutel, omasid väiksemat kalduvust vaimsetele probleemidele, riskikäitumisele ja ülekaaluliseks muutumisele.

Põhjused, miks teismelised soovivad suhtes olla, võivad suuresti vanusega muutuda. Näiteks varasemas Furmani ja Burhmeisteri (1992) töös uuriti toetuse olulisust erinevates suhetes. 4. klassi õpilastest väga vähesed olid suhtes (olnud) ja need, kes olid, ei maininud põhjuseks toetust. 7. klassi õpilased ei pidanud samuti toetust romantilise suhte põhjuseks, seda seostati pigem peresuhetega, kuid siiski oli see võrdväärselt kõrgelt hinnatud nii romantilistes suhetes kui suhetes sugulaste või vanavanematega. 10. klassi õpilaste jaoks oli toetus juba päris oluline osa romantilises suhtes, kuid see ei olnud kõrgem sõprusuhetest saadavast toetusest. Kolledži õpilaste jaoks oli aga peamine suhe, kust toetust saadakse, just romantiline suhe. Võib järeldada, et mida noorem inimene on, seda rohkem saab ta toetust oma perekonnalt, vanematelt, kuid vanemaks saades oodatakse seda oma partnerilt.

Kui 15-aastastelt teismelistelt küsiti, mis kasu nad romantilisest suhtest saaksid, siis kõige rohkem raporteeriti toetust, seltsi ja intiimsust (Feiring, 1996). Suhtes olemise puuduse koha pealt mainiti kõige enam liigset kohustust/enese sidumist, eriti ajalises mõttes. Toodi välja ka armukadedust ja liigset raha kulutamist partneri peale (seda mainisid enamasti poisid). Seda, miks teismelised peavad oluliseks või ei pea oluliseks suhtes olemist, uuritakse ka käesolevas uurimistöös.

Väärtused

Lisaks sellele, et teismeeas tekivad esimesed romantilised suhted, peetakse üheks sellele eale oluliseks tunnuseks väärtustesüsteemi väljakujunemist. Erik Eriksoni psühhosotsiaalse arenguteooria kohaselt seisneb isiksuse areng kindla järgnevusega arengukriiside läbimises, mille sisu, põhiküsimused ja ülesanded on universaalsed kõigi inimeste jaoks. Eriksoni psühhosotsiaalse arengu teooria järgi on vanuses 12-18 identiteedi etapp. See on vanus, mil lapsed saavad iseseisvamateks ja hakkavad mõtlema oma tuleviku karjäärile, suhetele, perekonnale jne. Inimesed tahavad teada, kuhu nad kuuluvad, kes nad on, ja kui neil see ei õnnestu, siis tekib rolli segadus, mis võib tekitada inimesele kurbust. Tema järgi on tõeline intiimsus (nii sõpruses kui ka romantilistes suhetes) võimalik alles siis, kui inimene on identiteedi küsimused lahendanud ja sealhulgas selgusele jõudnud enda jaoks olulistes väärtustes (Studer, 2007).

Definitsioone väärtustele on väga mitmeid ja väga erinevaid. Schwartz ja Bilsky (1994) on erinevatest väärtusuuringutest toonud välja 5 universaalset tunnusjoont, mis sisalduvad pea kõikides käsitlustes ja millest esimene on antud uurimistöö kontekstis kõige tähtsam:

- Väärtused määravad meie valikuid ja hinnanguid, mis seonduvad näiteks erinevate tegevuste, poliitika, inimeste ja sündmustega. Väärtused toimivad kui teatud standardid või kriteeriumid.
- Väärtused on uskumused. Need on sellised uskumused, mis on pigem seotud emotsioonide kui objektiivsete ja puhtakujuliste ideedega.
- Väärtused on motivatsioonilised konstruktsioonid, mis peegeldavad neid ihaldatud soove, mille täitmise suunas inimesed tegutsevad.
- Väärtused on konkreetsete olukordade ja situatsioonide ülesed. Tegemist on abstraktsete eesmärkidega. Väärtuste abstraktne olemus eristab neid normide ja suhtumiste laadsetest kontseptsioonidest, mis üldjuhul sõltuvad konkreetsetest olukordadest, tegudest või osapooltest.
- Väärtused on korrastatud vastavalt olulisusele. Inimeste väärtushinnangud kujunevad lähtuvalt prioriteetsetest väärtustest ja karakteriseerivad omakorda indiviidi. Väärtuste hierarhiline olemus eristab neid hoiakutest ja normidest.

Schwartz (2012) postuleerib oma väärtusteoorias 10 eraldiseisvat personaalset väärtustüüpi, mis on kultuuriti universaalsed. Need on: *võim*, *saavutus*, *hedonism*, *stimulatsioon*, *enesemääratlemine*, *kõikehaaravus*, *heasoovlikkus*, *traditsioon*, *konformsus* ja *turvalisus*. Need väärtustüübid kategoriseerivad omakorda enesele orienteerituteks ja teistele orienteerituteks. Enesele orienteeritud väärtused on: võim, saavutus, hedonism, stimulatsioon ja enesemääratlemine. Need on seotud inimese enda personaalsete huvide ja omadustega. Teistele orienteeritud väärtused on: kõikehaaravus, heasoovlikkus, traditsioon, konformsus ja turvalisus. Need väärtused iseloomustavad seda, kuidas inimene suhtleb teiste inimestega ja mõjutab teiste huvisid.

Juba varases lapseas hakkab igal inimesel moodustuma ning hiljem täpsustuma väärtuste hierarhia, mis aitab tal toimida erinevates elusituatsioonides vastavalt sellele, mis on ühiskonnas nõutav ja vastuvõetav (Tiko, 1997). Väärtuste omandamine ja väärtussüsteemi kujunemine on küll pikaajaline ja suures osas ka teadvustamata automaatne protsess, mis saab alguse kodust, kuid seda mõjutavad ka teised grupid – nii formaalsed (kool) kui ka mitteformaalsed (eakaaslased, meedia) (Tulviste & Tamm, 2015).

T. Vain (2011) uuris laste väärtusi eesti ja vene põhikooli õpilaste hinnangute aluses. Uurimuses toetuti Schwartzi väärtusteooriale (1992). Uuriti Ida-Virumaa ja Jõgevamaa eesti ja vene põhikoolide õpilasi. Tulemustes tuli välja, et kõige olulisemad väärtused eesti lastele olid turvalisus ja heasoovlikkus. Suhteliselt kõrgel positsioonil olid ka saavutus ja võim. Üks vähemolulisi väärtustüüpe oli traditsioonid. Mitte ükski uuritavatest ei väärtustanud aga stimulatsiooni.

Ka Tamm ja Tulviste (2014) uurisid eesti-vene teismeliste väärtuseid ja leidsid, et teismeliste ja täiskasvanute väärtused on erinevad. Nooremad teismelised hindasid kõige enam enesele orienteeritud väärtusi, nagu hedonism ja stimulatsioon (vastupidiselt T. Vainu uurimusele), ka heatahtlikkus ja autonoomsus olid nende jaoks olulised. Alates 8. klassist hakkas tõusma pingereas kõikehaaravus,

enesejuhtimine ja turvalisus. Selle uurimuse tulemuste põhjal võib järeldada, et vanusega väärtused muutuvad ning seega ka romantilistes suhetes hinnatav.

Käesolevas töös hinnatakse teismeliste autonoomiat ja seotust, kasutades Osnabrücki vanemate küsimustikku. Autonoomiat ja seotust peetakse baasilisteks inimvajadusteks ning mõlemat on võimalik hinnata endale oluliseks - üks ei välista teist. Autonoomia rõhutab eelkõige tahtelist faktorit ja agentsust ehk enesejuhtimist. Seotus on aga soov kuhugi kuuluda, tunda et sind armastatakse ja sinust hoolitakse ning ise armastada ja hoolida. (Kagiticbasi, 2013).

Autonoomiat teismeeas seostatakse ka perekonnast vähem sõltumise ja iseseisvusega (Ryan & Lynch, 1989). Vähene seotus on seotud näiteks üksilduse tundega (Martin-Albo et al., 2015). Suutlikkus olla autonoomne ja samas säilitada seotust lähisuhetes, on üks nooruki normaalse sotsiaalse arengu tunnus ja oluline ka tervete tuleviku suhete loomisel. Vanemate kasvatust peetakse üheks oluliseks aspektiks autonoomia-seotuse juures. Need lapsed, kelle vanemad oma noorte teismeliste peal psühholoogilist kontrolli kasutavad, võivad omada pikaajalist negatiivset mõju autonoomia ja seotuse protsessidele, mis võivad esmalt avalduda noorukite suhetes ja püsida ka täiskasvanueas. Neil võib tekkida probleeme näiteks enesekehtestamisega suhete probleemide korral vms (Ouderkek et al., 2015). Need noored, kellel on (olnud) väga lähedased ja head suhted oma vanematega, omavad toetavaid ja tervemaid romantilisi suhteid (Smetana & Gettman, 2006).

Nooruses arenevad üha olulisemad suhted sõprade või partneritega ja iga kontekst pakub unikaalset võimalust autonoomia ja seotuse arengule. Mida aeg edasi, seda enam leitakse seoseid autonoomia-seotuse ja sõprus- või romantiliste suhete vahel. Uutes pingelistes ja olulistest romantilistes suhetes tekib noortel võimalus arendada ja praktiseerida terveid autonoomia ja seotuse oskuseid. (Ouderek et al., 2015).

Väärtuste ja partneris hinnatavate omaduste vahel on leitud seoseid. Näiteks leidsid Goodwin ja Tinker (2002), et need inimesed, kes on ise kõrgharidusega, väärtustavad haridust, soovivad ka partnerit, kellel on kõrgharidus ja veel, et näiteks suure eneseupitamise skooriga inimesed väärtustavad kõrge intellektuaalsusega partnereid. Need tulemused näitavad seoseid inimese väärtuste ja partneris hinnatavate omaduste vahel. Sellise seose olemasolu uurin ka mina oma uurimistöös.

Partneris hinnatavad omadused

Lisaks sellele, miks soovitakse suhtes olla ja mida selles eas väärtustatakse, on oluline uurida, milliseid omadusi teismelised partneris enim hindavad. Need omadused võivad mõjutada suhte kvaliteeti ja püsivust. 1996. aastal tehtud 15-aastaste teismeliste romantiliste suhete uuring näitas, et selles vanuses otsitakse partneris eelkõige positiivseid iseloomu omadusi nagu headsüdamlikkus ja humoorikus. Tihti mainiti ka füüsilist atraktiivsust, intiimsust, seltsivust ja toetavust. (Feiring, 1996). Schwartz'i ja Hassebrauki (2012) partneris oluliseks peetavate omaduste täiskasvanutele tehtud uuringus leiti, et naised on vähem nõus abielluma mehega, kes ei oma stabiilset töökohta või on neist palju väiksema

sissetuleku või madalama haridustasemega. See näitab, et naised on nõudlikumad ja peavad staatust ning elatusvahendeid olulisemaks kui mehed. Meeste puhul leiti, et nad ei soovi abielluda inetu naisega, mis näitab, et välimus on nende jaoks olulisem kui naiste jaoks.

Weber ja Ruch (2012) leidsid uurides 13-19-aastaste teismeliste partneris otsitavaid omadusi, et väga suur osa küsitletud poisse (82,5%) ja tüdrukuid (85,88%) pidasid oluliseks ausust. Sellele järgnesid mõlema soo puhul humoorikus, armastus, heatahtlikkus/lahkus. Uuritavatelt teismelistelt küsiti, kas need omadused olid valitud sellised, mis oleks neile endile sarnased või toodi välja ideaalse partneri omadused. Selgus, et kirjeldati ideaalse partneri mudelit.

Töö eesmärk ja hüpoteesid

Käesoleva töö põhieesmärk on uurida, kas ja kuivõrd on seotud autonoomia ja seotuse väärtustamine ning romantilise partneri juures oluliseks peetavad omadused. Lisaks sellele uurin, kui oluliseks peavad eesti teismelised romantilise suhte olemasolu, miks see on või ei ole oluline ning milliseid omadusi peavad nad partneris oluliseks.

Töös püstitasin neli hüpoteesi:

1. Peamine põhjus, miks soovitakse romantilises suhtes olla, on toetuse saamine.
2. Eesti teismelised hindavad partneri juures kõige enam teistele orienteeritud väärtuseid.
3. Vanemate teismeliste jaoks on romantilise suhte olemasolu tähtsam kui nooremate jaoks.
4. Kõrge seotuse skooriga teismelised hindavad partneri juures teistele orienteeritud omadusi ja kõrge autonoomia skooriga hindavad pigem endale orienteeritud omadusi.

Meetod

Valim

Valimisse kuulusid Tallinna Ühisgümnaasiumi 7.-8. ja 10.-11. klassi ning Tallinna Merekalda Kooli 7.-8. klassi õpilased. Kuna uurimuses osalejad olid alaealised, anti nende vanematele allkirjastamiseks nõusoleku-leht. Nõusoleku said 169 õpilast. Uurimuses osalejad jagunesid kahte vanusegruppi: 12-14 ehk noorem grupp ($M=13,71$, $SD=0,49$), ja 15-18-aastased ehk vanem grupp ($M=16,38$, $SD=0,60$). 7.-8. klasside õpilasi oli kokku 73 ja 10.-11. klassi õpilasi 96. Tüdrukuid osales 108 (64%), ja poisse 61 (36%).

Materjalid ja protseduur

Esmalt jagasin koolides õpilastele vanemate nõusolekulehed, kus oli lühidalt kirjeldatud uurimuse eesmärgi. Neile, kes tõid tagasi allkirjastatud nõusolekulehe, andsin klassiruumis paberkandjal küsimustiku. Enne küsimustiku täitmist instrueerisin õpilasi ning teavitasin neid uurimuses osalemise vabatahtlikkusest ning andmete anonüümsusest.

Osnabrüki autonoomia-seotuse küsimustik koosnes 18-st väitest. 9 väidet hindas autonoomia (näiteks "Oma soove tuleb ellu viia") ja 9 väidet hindas seotuse (näiteks "Oskus oma vanematega häid suhteid säilitada on küpsuse tunnus") olulisust. Teismelistel paluti väidetele vastata 4-pallisel Likerti-tüüpi skaalal, kus 1 = ma ei nõustu üldse ja 4 = nõustun täielikult. Autonoomia ja seotuse alaskaalade reliaablused olid vastavalt: $\alpha=.52$ ja $\alpha=.75$.

Teismeliste romantilised suhted. Uurimaks teismeliste suhteid ja partneris hinnatavaid omadusi, palusin uuritavatel vastata järgmistele küsimustele: 1.Kas Sinu jaoks on oluline omada poiss- või tüdruksõpra? 2.Miks see on/ei ole Sinu jaoks oluline? 3.Milliseid omadusi pead poiss- või tüdruksõbra puhul kõige olulisemaks? 4. Miks just need omadused Sinu jaoks kõige olulisemad on? Küsimuste loomisel tugineti Feiringu (1996) artiklile, mis uuris tüdruk- või poiss-sõbra omamise positiivseid ja negatiivseid jooni ning omadusi, mida tüdruk- või poiss-sõbras kõige enam hinnatakse.

Avatud küsimuste kodeerimiseks loodi kodeerimissüsteem:

- Teise küsimuse vastused kategoriseeriti esiteks vastavalt sellele, kas oli selgitatud, miks oma poiss- või tüdruksõbra omamine on või ei ole oluline ning teiseks vastavalt sellele, milliseid põhjuseid vastustes mainiti.

Romantiline suhe on oluline, sest

1. ... siis on keegi, kellele toetuda / ma ei taha olla üksik.
2. ... see pakub põnevust, uudsust, kogemusi eluks.
3. ... see on loomulik osa elust.

Romantiline suhe ei ole oluline, sest

1. ... olen selleks veel liiga noor.
 2. ... saan ka üksi hakkama.
 3. ... muu on tähtsam, see segab teiste eesmärkide saavutamist.
 4. ... ma ei vaja seda, mulle piisab sõpradest.
- Kolmas küsimus käsitles teismeliste ootuseid partneri omadustele. Kodeerimise esimeses etapis märkisin üles sagedasti esinevaid vastuste tüüpe ning püüdsin neid suurematesse kategooriatesse jaotada. Loodud kategooriad sarnanesid Schwartzi kümnele põhiväärtusele. Kodeerimise usaldusväärsuse tõstmiseks tuginesin vastuste kategoriseerimisel Schwartzi väärtuste teooriale (1992). Juurde lisasin kolm kategooriat: 11- välimus (siia kuuluvad hügieen, hea lõhn, tugevus, figuur, pikkus), 12- muu (mitte-suitsetamine, romantilisus), 13- ei tea (vt Tabel 1).
- Kuna antud uurimuses hindasin, kuivõrd oluline on teismeliste jaoks autonoomia ja seotus, kodeerisin eelnevalt moodustatud 13 kategooriat Schwartzi väärtuste teooria (1992) järgi veel enesele ja teistele orienteeritud omadusteks. Sageli mainiti nii endale kui ka teistele orienteeritud omadusi. Juhul, kui loetelus oli rohkem endale orienteeritud omadusi kui teistele orienteeritud omadusi (nt võim, enesemääratlemine ja heasoovlikkus), kategoriseeriti vastus kui „endale orienteeritud”. Juhul, kui mainitud oli rohkem teistele kui endale orienteeritud omadusi (nt hedonism, heasoovlikkus ja turvalisus), kategoriseeriti vastus kui „teistele orienteeritud”. Kuna paljud mainisid võrdselt nii endale orienteeritud kui ka teistele orienteeritud omadusi, siis lisasin kolmanda kategooria – mõlemale orienteeritud omadused (vt Tabel 1)

Tabel 1. Partneris hinnatavate omaduste kirjeldused

Omaduse kategooria	Kirjeldus	Näited omadustest	Kellele orienteeritud?
1. Võim	Sotsiaalse staatuse ja prestiiži saavutamine ning kontroll või domineerimine inimeste ja vahendite üle.	Autoriteetsus, jõukus, sotsiaalne võim, sotsiaalse staatuse hoidmine.	Enesele orienteeritud
2.Saavutus	Isikliku edu saavutamine, demonstreerides kompetentsust	Järjekindlus, ettevõtlikkus, sihikindlus, edukus.	Enesele orienteeritud

	vastavalt sotsiaalsetele standarditele.		
3.Hedonism	Naudingu või mõnutunde kogemine.	Elunautimine, humoorikus, rõõmsameelsus, seltskondlikkus, avatus.	Enesele oriienteeritud
4.Stimulatsioon	Põnevus ja uudsus ning elus väljakutsete vastuvõtmine.	Mitmekesine ja põnev elu, uljas elustiil, aktiivsus, seiklushimulisus, spontaansus, uudsus, julgus.	Enesele oriienteeritud
5.Enesemääratlemine	Iseseisev mõtlemine ja tegutsemine – valikute tegemine, millegi loomine ja katsetamine	Loovus, sõltumatus, uudishimu, iseseisvus, avameelsus, otsekoheusus.	Enesele oriienteeritud
6. Kõikehaaravus	Kõikide inimeste ja looduse mõistmine, hindamine, sallimine ja kaitsmine.	Võrdsus, sotsiaalne õiglus, elutarkus, sallivus, keskkonna kaitsmine, tolerantsus, empaatilisus.	Enesele oriienteeritud
7. Heasoovlikkus	Hoida ja toetada nende inimeste heaolu, kellega inimene tihti läbi käib.	Abivalmidus, ausus, andestamine, truudus, tõeline sõprus, lahkus, toetavus, tähelepanelikkus, sõbralikkus.	Teistele oriienteeritud
8. Traditsioon	Austus, tunnustus ja pühendumine	Traditsioonide austamine,	Teistele oriienteeritud

	kommetele ja ideedele, millega inimese enda religioon või kultuur teda mõjutab.	mõõdukus, vähenõudlikkus.	
9. Konformsus	Talitseda selliseid tegevusi ja impulsse, mis võiksid teisi ärritada või kahjustada ja olla vastuolus sotsiaalsete ootuste ja normidega.	Enesedistsipliin, viisakus, austus teiste inimeste vastu, kombekus, kannatlikkus, taktitundelisus.	Teistele oriienteeritud
10. Turvalisus	Ühiskonna, suhete ja iseenda kaitstus, harmoonia ja stabiilsus.	Perekonna turvalisus, stabiilsus, puhtusearmastus, kaitsvus, kodu hoidmine.	Teistele oriienteeritud
11. Välimus		Hügieen, hea lõhn, tugevus, figuur, pikkus, riietus, juuksevärv jne	Enesele oriienteeritud
12. Muu		Romantilisus, mittesuitsetamine jne.	
13. Ei tea			

- Neljanda küsimuse vastused kodeeriti nelja kategooriasse vastavalt sellele, milliseid põhjendusi teismelised eelnevalt mainitud omaduste väljatoomiseks tõid:
 1. muidu suhe ei toimi
 2. mina hindan neid omadusi
 3. mina saan nendest midagi
 4. muu.

Statistiline andmetöötlus

Andmete analüüsimiseks kasutati andmetöötlusprogrammi *IBM SPSS Statistics 20*.

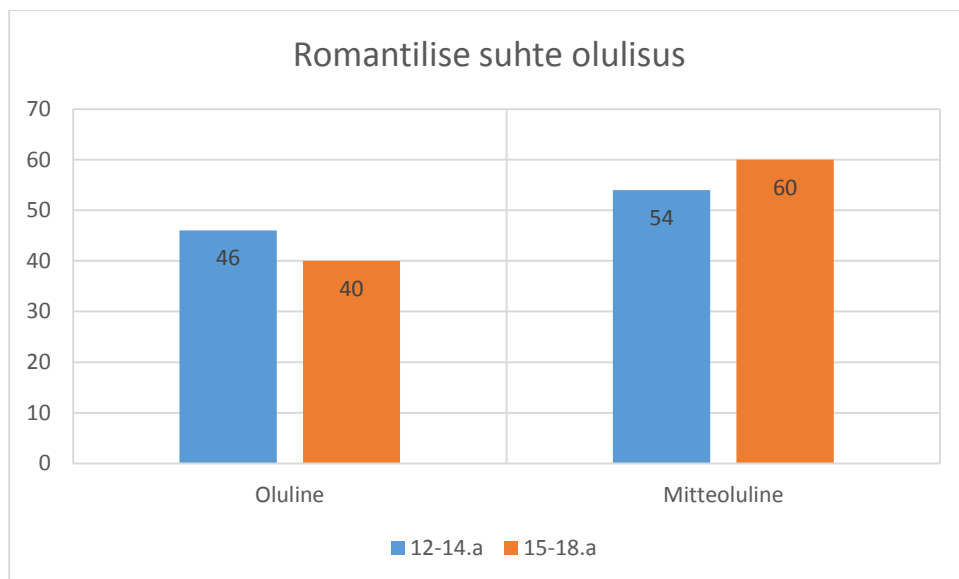
Seoste uurimiseks seotuse ja autonoomia ning avatud küsimuste vahel kasutati ANOVA-t ning multinominaalset logistilist regressioonanalüüsi. Regressioonanalüüsis tegin 2 mudelit. Esimese mudeli sõltuvaks tunnuseks oli romantilise suhte olulisus, võrdluskategooriaks oli ''EI'', sõltumatuteks tunnusteks olid sugu, vanus, autonoomia ja seotus. Teise mudeli sõltuvaks tunnuseks oli omaduste orientatsioon, võrdluskategooriaks ''Teistele orienteeritud'' ja ennustajateks olid sugu, vanus, autonoomia ja seotus.

Tulemused

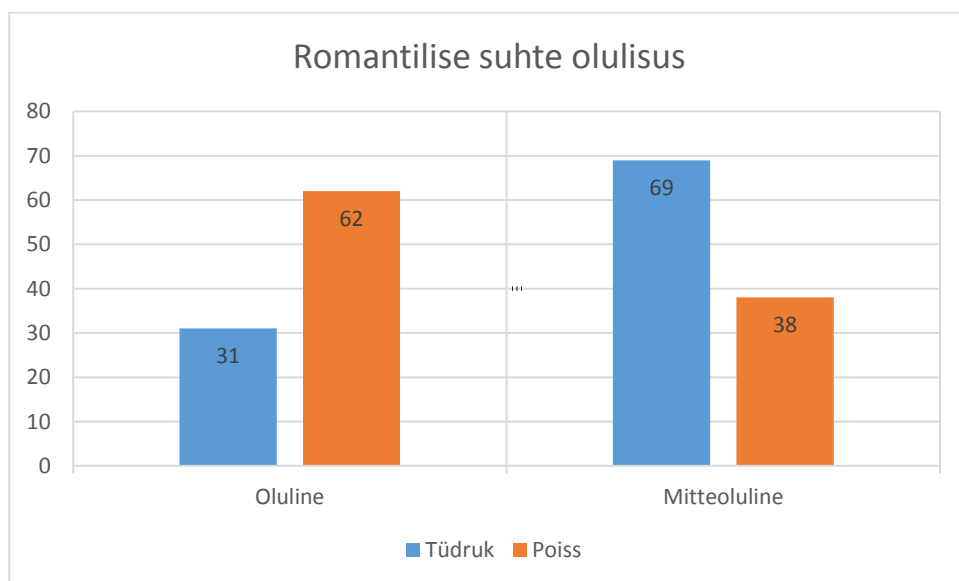
Romantilise suhte olulisus

Uurimuses osalenud teismelistest pidasid poiss- või tüdruksõbra omamist mitte-oluliseks 97 (57,7 %) ja oluliseks 71 (42,3%). Vanusegrupe võrreldes selgus, et tulemused oli väga sarnased (vt. joonis 1) ja statistiliselt olulist erinevust ei olnud. Hüpotees, et vanemate (15-18.a) teismeliste jaoks on romantilise suhte olemasolu tähtsam kui nooremate (12-14.a) jaoks, ei leidnud kinnitust. Multinominaalse regressioonanalüüsiga leidsin statistiliselt olulise seose teismeliste soo ja romantilise suhte olulisuse ($B=-1,26$, $p<.001$): võrreldes poistega vastasid tüdrukud suurema tõenäosusega, et neile pole romantiline suhe tähtis (tüdrukutest 31% ning poistest 62% ja pidasid romantilist suhet oluliseks (vt. Joonis 2). Autonoomia ja seotus ei mõjutanud suhte olulisust.

Esimese püstitatud hüpoteesi kohaselt on peamine põhjus, miks soovitakse romantilises suhtes olla, toetuse saamine. Andmeanalüüsi tulemusel sai see hüpotees kinnitust, sest 71-st isikust, kes pidasid suhte omamist oluliseks, 72% põhjendas seda sellega, et siis on keegi, kellele toetuda. 97-st vastanust, kes ei pidanud suhet oluliseks, 23% vastas, et ei vaja seda või sõpradest piisab, 22%, et muu on tähtsam, 15,5%, et saab üksi hakkama ja 14%, et on liiga noor suhte jaoks. Ülejäänud vastasid midagi muud või ei teadnud, miks.

Joonis 1. Romantilise suhte olulisus noorema ja vanema vanusegrupi jaoks

Joonis 2. Romantilise suhte olulisus tüdrukute ja poiste jaoks

Partneris hinnatavad omadused

Pooled (50,3%) teismelistest pidasid partneris oluliseks teistele orienteeritud omadusi. Enesele orienteeritud omadusi märkis 21,6% ja mõlemale orienteeritud omadusi 24,6%. Enesele orienteeritud väärtustest mainiti kõige enam hedonismi. Hedonistlikke omadusi pidasid oluliseks 61 teismelist (36%), sellele järgnesid välimus (18%) ja enesemääratlemine (17,7%). Teistele orienteeritud väärtustest oli kõige populaarsem heasoovlikkus. Heasoovlikkusele järgnes turvalisus (14%). Teine hüpotees, mille järgi Eesti teismelised hindavad partneris eelkõige heasoovlikke omadusi, sai kinnitust, sest heasoovlikkus oli enim hinnatud väärtustüüp partneri juures: 169-st vastanust 140 (83%) pidasid seda oluliseks.

Lisaks uurisin, kas esineb seos partneris hinnatavate omaduste, teismeliste soo ja vanuse vahel. Selgus ainult statistiliselt oluline erinevus ($B=-1,11$, $p<.001$) sugude vahel. Võrreldes poistega, on tüdrukud tõenäolisemalt orienteeritud mõlemale, kui teistele. Vanuselisi erinevusi nendes tulemustes ei leitud.

Autonoomia keskmine skoor teismelistel oli 3,42 ($SD=0,28$) ja seotuse keskmine skoor 2,93 ($SD=0,47$). Autonoomia ja seotuse skoorides ei esinenud vanuselisi ega soolisi erinevusi. Kasutades multinominaalset regressiooni, uurisin seoseid hinnatavate omaduste ja autonoomia-seotuse skooride vahel, kuid statistiliselt olulisi seoseid ei ilmnenud. Neljas hüpotees - kõrge seotuse skooriga teismelised hindavad partneri juures teistele orienteeritud omadusi ja kõrge autonoomia skooriga hindavad pigem endale orienteeritud omadusi – ei saanud kinnitust.

Arutelu ja järeldused

Seos partneris hinnatavate omaduste ja autonoomia-seotuse vahel

Uurimistöö peamine eesmärk oli uurida, kas leidub seos partneris hinnatavate omaduste ja teismelise enda väärtuste vahel. Varasemalt on leitud, et need inimesed, kellel on omandatud kõrgharidus ja kes väärtustavad haridust, soovivad enda kõrvale partnerit, kellel on samuti kõrgharidus. Veel on leitud, et suure eneseupitamise skooriga inimesed väärtustavad kõrge intellektuaalsusega partnereid (Goodwin & Tinker, 2002). Nende tulemuste põhjal postuleerisin hüpoteesi: kõrge seotuse skooriga teismelised hindavad partnerites teistele orienteeritud väärtuseid. See tähendab, et need teismelised, kes soovivad olla seotud, tunda end kuhugi kuuluvana, otsivad partnerit, kes pakuks neile toetust, oleks heasüdamlik ja mõistaks neid. Käesolev hüpotees paraku kinnitust ei leidnud. Üks põhjus, miks seost ei esinenud, võib seisneda selles, et varasemad uurimistööd on keskendunud täiskasvanute uurimisele ja tulemused on leitud täiskasvanute väärtuste ja partneris hinnatavate omaduste vahel. Teine põhjendus seose puudulikkusele võib olla see, et teismelised kirjeldavad pigem ideaalse partneri, mitte endale sarnanevaid omadusi (Weber & Ruch, 2012).

Töös uurisin, milliseid omadusi peavad teismelised partneris kõige olulisemaks. Varasemalt on leitud, et kõige enam hinnatakse ausust ja heasüdamlikkust/lahkust ning väga tähtsal kohal on ka humoorikus (Feiring, 1996; Weber & Ruch, 2012). Ausus ja heasüdamlikkus kuuluvad Schwartzi heasoovlikkuse väärtustüübi alla. Hüpotees, et eesti teismelised hindavad partneris eelkõige heasoovlikke omadusi, sai kinnitust, sest kõige populaarsem omadus oli heasoovlikkus, kuhu alla kuuluvad nii ausus kui ka heasüdamlikkus. Heasoovlikkusega seotud omadusi võidakse pidada oluliseks, sest eesti teismelised ootavad romantilises suhtes kõige enam toetuse saamist. Schwartzi (1992) teooria järgi on heasoovlikkuse eesmärk hoida ja toetada nende inimeste heaolu, kellega inimene tihti läbi käib, mis võib tähendada, et inimene, kes väärtustab partneris eelkõige heasoovlikkust, soovib, et partner tema heaolu hoiaks. Heasoovlikkus soodustab ka näiteks heade sotsiaalsete suhete loomist ja toimimist ning võib järeldada, et sellise inimesega on kõige parem suhtes olla.

Romantilise suhte olulisus

Käesolevas uurimistöös uurisin romantilise suhte olulisust eesti teismeliste jaoks ning miks seda peetakse oluliseks või mitte. Selgus, et üle poolte küsitluses osalenud eesti teismelistest (57,7%) pidasid seda oluliseks. Seega võib järeldada, et romantiline suhe on nende jaoks pigem oluline. Kuna nooremate ja vanemate teismeliste romantilised suhted võivad suurel määral erineda (nooremad käivad kohtingutel ja kogevad esimesi suudluseid, vanemad armuvad ja puutuvad kokku esimese seksuaalse vahekorraga) ning ka ootused suhetele muutuvad vanuse kasvades (vanemaks saades muutub romantiline suhe peamiseks toetuse allikaks; Furman & Buhrmeister, 1992; Regan, Durvasula et al., 2004) siis eeldasin, et vanemate teismeliste jaoks on romantilise suhte ja partneri olemasolu tähtsam. Selle järgi sai püstitatud ka hüpotees. Andmetöötluse tulemusel see hüpotees kinnitust ei leidnud, üllataval kombel

suurem osa vanema vanusegrupi teismelistest pidas suhet mitteoluliseks. Huvitav tulemus oli ka see, et tüdrukud peavad suhtes olemist vähem oluliseks kui poisid. Võibolla oleks leidnud teistsuguse tulemuse, kui valimis oleks suurem hulk poisse olnud.

Teismelised põhjendasid suhte mitteolulisust kõige sagedamini sellega, et neile piisab sõpradest, nad ei tunne vajadust partnerile ning et muud asjad, näiteks hariduse omandamine või hobidega tegelemine, on tähtsamad. Põhjus, et sõpradest piisab, jätab mulje, et teismeliste jaoks on romantiline suhe ja sõprussuhe samalaadsed. Tegelikult peetakse romantilist suhet sõprussuhte eriliseks vormiks ja tihti võib partner muutuda parimaks sõbraks, asendades varem olnud sõpra (Furman & Shaffer, 2003). Miks aga ei vajata partnerit ning muid asju peetakse olulisemaks, võib olla seletatav sellega, et põhikooli ja gümnaasiumi ajal läheb peamine aeg kooliskäimisele ja õppetükkide tegemisele ning pole aega olla partneriga koos või üldse partneri leidmiseks. Amotivatsioon suhtes olla võib tekkida näiteks sellest, kui varasemalt on oldud halvas suhtes või kogetud midagi negatiivset (Kindelberger & Tsao, 2014).

Feiring (1996) leidis oma uurimuses, et põhjused, miks 15-aastased soovivad romantilises suhtes olla või mida nad suhtest ootavad, on seotud peamiselt toetuse, seltsi ja intiimsusega. Põhjendus sellele, miks aga suhtes olemine võib olla halb, on liigne kohustus/enese sidumine. Antud uurimistöös leidsin, et peamine põhjus, miks suhet oluliseks peetakse Eesti teismeliste seas, on samuti toetuse saamine (populaarsemad vastused olid "Siis on keegi, kellele toetuda, kellele oma muresid kurta.", "Oleks tore, kui mul oleks keegi, kes minust hooliks ja mind toetaks" jne). Miks võib toetuse saamine olla kõige tähtsam? See võib tuleneda näiteks sellest, et kui teismelise kõrval on keegi, kes hoolib ja toetab teda tema otsustes, siis ta tunneb ennast väärtustatuna (Furman & Shaffer, 2003).

Põnev laiendus antud uurimistööle oleks teha longituuduuring, uurides nooremaid teismelisi praegu ja hiljem, kui nad on vanemaks saanud. See pakuks kindlasti põnevaid tulemusi selle kohta, kuidas teismeliste väärtushinnangud ja partneris hinnatavad omadused vanusega muutuvad.

Lõpetuseks tooksin välja ka uurimistöö puudused: Esimeseks puuduseks oli väike valim. Lisaks oli valimis suur tüdrukute ülekaal, mis tulenes sellest, et kõikides uuritavates klassides oli tüdrukuid rohkem kui poisse. Teiseks puuduseks võivad olla Osnabrücki küsimustiku madalad reliaabluskoeffitsiendid. Seotuse puhul oli tegemist hea, kuid autonoomia puhul üsna nõrga reliaabluskoeffitsiendiga. Kolmandaks piiranguks/puuduseks pean seda, et katseisikud olid ainult Tallinna koolidest.

Kokkuvõte

Peamiseks põhjuseks, miks eesti teismelised soovivad olla romantilises suhtes, on toetuse saamine partnerilt. Antud uurimistöös leiti, et teismelised hindavad partneri juures eelkõige teistele orienteeritud omadusi, nagu heasoovlikkus. Uurimistöös ei leitud seost autonoomia-seotuse ja partneris hinnatavate omaduste vahel. Huvitav tulemus oli, et tüdrukud peavad suhtes olemist vähem oluliseks kui poisid.

TÄNUSÕNAD

Tänan väga abi ja nõuannete eest oma juhendajat Anni Tamme. Suur tänu ka uurimuses osalenud Tallinna Merekaldakooli ja Tallinna Ühisgümnaasiumi õpilasi ning õpetajaid, kes lubasid küsitlust läbi viia.

Kasutatud kirjenduse loetelu

- Bilsky, W. & Schwartz, S. (1994). Values and personality. *European Journal of Personality*, 8, 163-181.
- Collins, W. A. & Laursen, B. (2004). Changing relationships, changing youth: Interpersonal context of adolescent development. *The Journal of Early Adolescence*, 24, 55-62.
- Connolly, J., Graig, W., Goldberg, A. & Pepler, D. (2004). Mixed-gender groups, dating, and romantic relationships in early adolescence. *Journal of Research in Adolescence*, 14, 185-207.
- Connolly, J., Nguyen, H. N. T., Pepler, D. & Jiang, D. (2013). Developmental trajectories of romantic stages and associations with problem behaviours during adolescence. *Journal of Adolescence*, 36, 1013-1024.
- De Goede, I. A., Branje, S., Duin, J., VanderValk, I. E. & Meeus, W. (2012). Romantic relationship commitment and its linkages with commitment to parents and friends during adolescence. *Social Development* 21, 425-442.
- Diener, E., Suh, E., Lucas R. & Smith, H. (1999). Subjective well-being: three decades of progress. *Psychological Bulletin* 125, 276-302.
- Furman, W. & Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships. *Child Development*, 63, 103-115.
- Furman, W. & Shaffer, L. (2003). The role of romantic relationships on adolescent development. *University of Denver*.
http://www.du.edu/psychology/relationshipcenter/publications/furman_shaffer_2003.pdf (08.01.2016)
- Feiring, C. (1996). Concepts of romance in 15-year-old adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 6, 181-200.
- Goodwin, R. & Tinker, M. (2002). Value priorities and preferences for a relationship partner. *Personality and Individual Differences*, 32, 1339-1349.
- Joyner, K. & Udry, J. R. (2000). You don't bring me anything but down: adolescent romance and depression. *Journal of Health and Social Behavior*, 41, 369-391.
- Kindelberger, C & Tsao, R. (2014). Staying alone or getting attached: development of the motivations toward romantic relationships during adolescence. *The Journal of Genetic Psychology*, 175, 147-162.
- Kraav, I. & Kõiv, K. (1999). Inimeseõpetus. Õpetajaraamat. Tallinna: Kirjastus Koolibri
- Laursen, B. (1995). Conflict and social interaction in adolescent relationships. *Journal of Research on Adolescence*, 5, 55-70.

- Martin-Albo, J., Lombas, A. S., Jimenez, T. I., Valdivia-Salas, S., Nunez, J. L. & Leon, J. (2015). The mediating role of relatedness between repair and loneliness: A preliminary model in high school students. *Journal of Happiness Studies*, 16, 1131-1148.
- Oudekerk, B. A., Allen, J. P., Hessel, E. T. & Molloy, L. E. (2015). The cascading development of autonomy and relatedness from adolescence to adulthood. *Child Development*, 86, 472-285.
- Regan, P., Durvasula, R., Howell, L., Ureno, O. & Rea, M. (2004). Gender, ethnicity, and the developmental timing of first sexual and romantic experiences. *Social Behavior and Personality*, 32, 667-676.
- Ryan, R. M. & Lynch, J. H. (1989). Emotional autonomy versus detachment: revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood. *Child Development*, 60, 340-356.
- Sherri, O. (1982). Peer relationship development in childhood. *Current Topics in Early Childhood Education*, 4, 2-53.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, M. Zanna, San Diego: Academic Press.
- Schwartz, S. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings on Psychology and Culture*, 2, <http://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol2/iss1/11/> (18.12.2015)
- Schwartz, S. & Hassebrauck, M. (2012). Sex and age differences in mate-selection preferences. *Human Nature*, 23, 447-466.
- Smetana, J. G. & Gettman, D.C. Autonomy and relatedness with parents and romantic development in African American adolescents. *Developmental Psychology*, 42, 1347-1351.
- Studer, J. R. (2007). Erik Erikson's psychological stages applied to supervision. *Guidance & Counseling*, 27, 168-173.
- Tamm, A. & Tulviste, T. (2014). Brief report: Value priorities of early adolescents. *Journal of Adolescence*, 37, 525-529.
- Tiko, A. (1997). Väärtused ja eetika sotsiaaltöös. http://raulpage.org/koolitus/eetika_tiko.html (01.12.2015)
- Weber, M. & Ruch, W. (2012). The role of character strengths in adolescent romantic relationships: An initial study on partner selection and mates' life satisfaction. *Journal of Adolescence*, 35, 1537-1546.

Zimmer-Gembeck, M., Siebenbrunnen, J. & Collins, A. (2001). Diverse aspects of dating: associations with psychosocial functioning from early to middle adolescence. *Journal of Adolescence*, 24, 313-336.

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmtele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis Dspace.

Vivian Lauhala